

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора,
професора кафедри обліку і фінансів Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Єршової Наталі Юріївни

на дисертаційну роботу Зіненка Костянтина Анатолійовича
«Формування системи оцінювання економічної безпеки будівельного
підприємства», виконану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертаційної роботи

Поступальний і сталий розвиток держави, її результативна інтеграція в європейський і світовий простір значною мірою залежать від становлення нових відносин в економіці. Чимало значення при цьому відводиться економічній безпеці держави, галузей та окремих підприємств. Зокрема, йдеться про економічну безпеку підприємств та організацій, що є запорукою їх незалежності, умовою сталого розвитку, а також передумовою підвищення добробуту усіх верств суспільства. Економічна безпека підприємства є динамічною характеристикою життєздатності підприємства, тому формування системи її оцінювання в домінуючих умовах ризиковості конкурентного середовища має важливе значення. Ефективний та безпековий розвиток підприємств будівельної галузі сприяє соціальної стабільності, підвищенню рівня зайнятості, розвитку інфраструктури і зростанню національної економіки. Тому, система оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства надає можливість оцінити рівень його безпеки, своєчасно виявити наявні та потенційні загрози зростанню економіки підприємства. Оцінювання економічної безпеки підприємства формує зміст процесу забезпечення його економічної безпеки, який полягає у забезпеченні здатності підприємства діяти відповідно до своєї економічної стратегії при досягненні максимально можливих фінансових результатів за умов ефективного використання ресурсів.

Тому актуальність обраної теми дисертаційної роботи, що передбачає пошук підходу до формування системи оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства, який враховує чинники впливу окремих груп зацікавлених сторін та дозволяє визначати пріоритетність впливу стейкхолдерів на рівень економічної безпеки, не викликає сумнівів.

Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, дослідженнями

Дисертаційну роботу виконано відповідно до програм і планів наукових досліджень кафедри «Економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин»

НТУ «ХПІ» та кафедри економіки будівельного підприємства Харківського національного університету будівництва та архітектури при виконанні актуальних науково-дослідних робіт «Управління економічною безпекою підприємства» (ДР № 0119U103764)»; «Розроблення науково-методичних та практичних основ комплаєнс-програми промислового підприємства» (ДР №0119U002601); «Забезпечення національної економічної безпеки в умовах геополітичних трансформацій» (ДР № 0118U001942); «Соціокультурні та організаційно-управлінські драйвери реалізації стратегії розвитку бізнесу в Україні (ДР №0121U100519); «Проблеми адаптації соціально-економічних систем до екзогенних змін» (ДР № 0118U001941). В цих НДР здобувач виконував важливі розділи, в межах яких досліджено та обґрунтовано основні положення дисертаційної роботи.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

В дисертаційній роботі комплексно досліджено проблеми, пов'язані з економічною безпекою будівельних підприємств, що включають систематизацію зовнішніх та внутрішніх чинників економічної безпеки будівельного підприємства, формування складових оцінки економічної безпеки підприємства, інформаційно-аналітичне забезпечення комплексного оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, в достатній мірі обґрунтовані та характеризуються високою достовірністю. Обраний автором методичний інструментарій проведення дисертаційного дослідження також значною мірою посприяв виконанню завдань роботи, успішному розкриттю теми та отриманню обґрунтованих та достовірних результатів. Основою проведеного дослідження є наступні методи: порівняння та узагальнення; групування і систематизації; анкетування; методи експертних оцінок та емпіричного дослідження; графічний метод; індексний метод; метод кореляційно-регресійного аналізу; метод економіко-математичного моделювання. Слід відзначити апробацію дисертаційного дослідження на 17 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях в Україні та в інших країнах, що підтверджено опублікованими матеріалами за тезами доповідей.

Крім того, в дисертації опрацьовано законодавчі та нормативно-правові акти стосовно забезпечення економічної безпеки, статистичні дані Державної служби статистики та міжнародних організацій, фінансову звітність вітчизняних підприємств. На основі вищезазначеного можна зробити висновок, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є достовірними та мають достатній ступінь наукової обґрунтованості.

Структура дисертації

Дисертація Зіненка К.А. складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків і офіційних документів щодо впровадження результатів дослідження. Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок. Дисертація містить 30 таблиць, 20 рисунків, 6 додатків, список використаних джерел зі 219 найменувань.

У вступі обґрунтовано актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження. Відповідно до поставленої мети здобувачем чітко, в достатньому обсязі і в логічній послідовності встановлено завдання дослідження. В результаті ознайомлення із дисертацією можна зробити висновок, що зміст дисертації викладено в логічній послідовності та відповідно до поставлених завдань, що сприяє розкриттю теми дослідження.

В першому розділі (с. 12–76) досліджено базові поняття теорії економічної безпеки підприємства. За результатами проведеного критичного аналізу теоретичних підходів до розуміння сутності економічної безпеки будівельного підприємства, систематизовано авторські визначення економічної безпеки будівельного підприємства, що дозволило виділити та узагальнити характерні особливості підходів вчених. Проведено компаративний аналіз визначень сутності поняття стейкхолдери підприємства. За визначеними групами ознак наведено класифікацію стейкхолдерів будівельного підприємства. Також, за результатами опрацювання теоретичних підходів до розуміння суті зацікавлених сторін (стейкхолдерів) зазначено, що цілі діяльності будівельного підприємства мають враховувати інтереси різних заінтересованих груп та конкурентів, що прийтиме подальшому розвитку підприємства та підвищенню його економічної безпеки. Наведено класифікацію інтересів та визначено чинники впливу на економічну безпеку будівельного підприємства за групами стейкхолдерів. Визначено характер впливу чинників на економічну безпеку будівельного підприємства за групами стейкхолдерів: корисний (можливості) та дестабілізуючий (загрози).

Другий розділ дисертації (с.77–118) присвячений дослідженню сучасного стану та перспектив розвитку будівельної галузі в Україні. Визначена роль будівельної галузі як найважливішої складової економіки України, яка має вплив на інші галузі. Запропоновано методичний підхід до моделювання процесу оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства. В його рамках розроблено комплексну систему оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства, що базується на ресурсно-функціональному та процесному підходах, кількісних та експертних методах дослідження. Сформовано методику формування інформаційної бази її оцінювання. Визначені принципи формування ефективної інформаційної бази. Запропоновано розглядати інформаційну базу для оцінювання економічної безпеки у вигляді геометричної інтерпретації як

простір з визначеною кількістю векторів, які відповідатимуть набору показників за складовими економічної безпеки будівельного підприємства.

У третьому розділі дисертації (с. 119–170) здобувачем розроблено комплексну методику оцінювання рівня економічної безпеки будівельного підприємства, яка включає в себе процес оцінювання рівня економічної безпеки за складовими та визначення її рівня з урахуванням інтересів та чинників впливу за визначеними групами стейкхолдерів. Сформовано систему оціночних показників та на основі експертного методу обґрунтовано мінімальну кількість індикаторів за складовими економічної безпеки підприємства. Визначено та обґрунтовано мінімальну кількість інтересів та чинників впливу на економічну безпеку підприємства за групами стейкхолдерів і розроблено системи індикаторів рівня економічної безпеки будівельного підприємства. У відповідності до запропонованої методики оцінювання проведено позиціонування підприємства ПАТ «Трест Житлобуд-1» у кубі тривимірного простору та визначено зону рівня його економічної безпеки.

Висновки за кожним розділом та загальні висновки відображають основні результати роботи, на основі яких сформовані положення наукової новизни.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих в дисертації

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи Зіненка К.А. полягає в розробці та обґрунтуванні теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо оцінювання рівня та стану економічної безпеки будівельного підприємства.

Серед елементів наукової новизни дисертації важливим є запропонована вперше система моделювання комплексного оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства, яка базується на ресурсно-функціональному та процесному підходах, кількісних та експертних методах дослідження впливу зацікавлених сторін, що дозволяє сформулювати підґрунтя для створення та використання економіко-прикладного інструментарію управління станом економічної безпеки підприємства.

Представлена позиція автора щодо систематизації зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на рівень та стан економічної безпеки будівельного підприємства. Авторський підхід передбачає виокремлення корисних (можливості) та дестабілізуючих чинників (загрози економічній безпеці), що дозволяє більш точно та обґрунтовано визначати перспективи зміни рівня та стану економічної безпеки будівельного підприємства в майбутньому.

Набув подальшого розвитку методичний підхід до формування складових оцінки економічної безпеки підприємства, Такого роду рекомендації відрізняються від існуючих використанням синтетичного таксономічного

показника, який розраховується на основі однорідних за рівнем значущості ознак підмножин даних – показників за складовими економічної безпеки будівельного підприємства: фінансовою, техніко-технологічною, кадровою, ринковою, правовою та екологічною.

Удосконалено понятійний апарат в частині трактування сутності поняття «економічна безпека будівельного підприємства», що на відміну від існуючих враховує залежність стану економічної безпеки від інтересів та взаємодії стейкхолдерів будівельних підприємств. Така пропозиція дозволяє враховувати вплив сукупності функціональних, результуючих, структурних, процесних, стратегічних та комплексних ознак зацікавлених сторін на стан та рівень економічної безпеки.

Варто позитивно оцінити розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення оцінки рівня економічної безпеки будівельного підприємства, а саме представлений науково-практичний підхід до формування інформаційної бази для оцінювання економічної безпеки підприємства у вигляді геометричної інтерпретації. На відміну від існуючих підходів, авторський підхід ґрунтується на принципах уніфікованості, системності, вирішення нових завдань, розвитку, сумісності, стандартизації, ефективності, єдиної інформаційної бази.

Положення наукової новизни сформульовані належним чином, характеризуються високим ступенем обґрунтованості та свідчать про значний рівень наукового пізнання автора.

Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці і впровадженні конкретних пропозицій та практичних рекомендацій, отриманих здобувачем щодо оцінювання та підвищення рівня економічної безпеки будівельних підприємств.

Пропозиції автора прийняті до впровадження в діяльність вітчизняних підприємств, а саме: ТДВ «Житлобуд-2» (довідка №33/47 від 15.12.2022 року), ДП «Харківський автодор» (довідка №71 від 20.01.2023 року), ЗАТ «НТМЕЦ «Екосистема» (довідка від 20.11.2022 року) та у навчальний процес Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт від 30.01.2023 р.), де розробки здобувача використані для покращення методичного забезпечення навчального процесу при підготовці фахівців за дисциплінами «Економічна безпека», «Економіка підприємства», «Менеджмент організацій».

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях

Обсяг оприлюднення результатів дисертації в наукових працях відповідає вимогам МОН. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 27 наукових працях, з яких 6 статей у наукових фахових виданнях України з економіки, а також колективній монографії, виданнях інших держав, що входять до ОЕСР. Апробацію результатів дисертації здійснено на 17 науково-практичних конференціях різних рівнів.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

При загальній позитивній оцінці якості проведеного дисертаційного дослідження, слід виділити деякі дискусійні моменти, що потребують додаткових уточнень та пояснень від здобувача.

1. Пропоновані автором складові економічної безпеки будівельного підприємства (с. 25–27, рис. 1.4) не включає деякі загальноприйняті в економічних дослідженнях, зокрема, техніко-технологічну, інтелектуальну, силову. Для кращого розуміння авторського підходу доцільно було б уточнити критерії визначення складових економічної безпеки будівельного підприємства.

2. На рис. 1.7, с. 67–69 представлено основні та специфічні принципи оцінювання економічної безпеки будівельного підприємств. Бажано було б обґрунтувати підхід до класифікації принципів та зазначити відмінності або специфічність такого підходу.

3. При побудові таксономічного показника рівня економічної безпеки будівельного підприємства здобувач вказав на можливість появи певних недоліків, а також на необхідність їх усунення (с. 93–95). Для кращого розуміння цього положення доцільними є уточнення рекомендації щодо ліквідації цих недоліків.

4. В роботі приділено увагу визначенню рівня економічної безпеки будівельного підприємства. Зокрема, на с. 102–104 представлено аналітичний підхід до визначення рівня економічної безпеки будівельних підприємств з використанням гіперкубу, на с. 140–141 наведена чотирирівнева шкала оцінювання: низький, задовільний, достатній та високий. Варто було б уточнити пріоритетність шкали рівнів економічної безпеки будівельних підприємств.

5. Загальний інтегральний показник впливу реалізації інтересів стейкхолдерів (I_2) на економічну безпеку будівельного підприємства здобувач рекомендує розраховувати за середньо-арифметичними значеннями часткових інтегральних показників за групами стейкхолдерів. Бажано було б надати рекомендації для оцінювання точності та достовірності отриманих результатів розрахунків.

Загальний висновок

Дисертація Зіненка Костянтина Анатолійовича «Формування системи оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства» за своїм змістом відповідає спеціальності 051 «Економіка». Дисертаційна робота є завершеною та самостійною науковою працею, яка розв'язує важливе науково-практичне завдання щодо розвитку та удосконалення методів оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства. Результати дисертаційного дослідження мають теоретичне та практичне значення, висновки і рекомендації є достовірними та повною мірою обґрунтованими. Порушень академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати не виявлено, про що свідчить аналіз звітів перевірки дисертації на плагіат.

Зміст та елементи дисертації за своєю науковою та практичною значимістю відповідають вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44, тому її автор Зіненко Костянтин Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку і фінансів
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут

Наталя ЄРШОВА

